

WaterPeilingen

Nummer 21

VWG Nieuwsbrief 15 maart 2023

De Nieuwsbrief van de Vereniging voor Waterstaatsgeschiedenis verschijnt 1 x per maand rond de 15^e van de maand.

VWG ALV 30 maart

Dit jaar wordt de ALV gehouden voorafgaande aan een bijeenkomst waar nieuw onderzoek wordt gepresenteerd.

Uw aanwezigheid wordt zeer op prijs gesteld en laat ook iets zien van de betrokkenheid van leden bij de vereniging, agenda en bijbehorende documenten worden u kort na 3 maart toegestuurd.

Zaal NU 02A-65 (De Boelelaan 1111, 2^e gebouw naast het hoofdgebouw)

10.00-11.45 ALV (alleen voor leden VvW).

Zoals gebruikelijk volgt na de ALV een studiebijeenkomst, zie hier onder voor het programma.

VWG Bestuur:

Op 3 maart vergaderde het bestuur ter voorbereiding op de **ALV van 30 maart a.s.**

Op 29 maart ontvangen alle bestuurders van hoogheemraad- en waterschappen een exemplaar van TWG.

Graag vooraf aanmelden als u bij de ALV en of de studiebijeenkomst aanwezig wilt zijn via:

verdin@kliksafe.nl of:
waterstaatsgeschiedenis@hotmail.com.

VWG data:

Programma Studiedag VvW donderdag 30 maart 2023

Grenzen en grienden. Sociaal-ecologische en andere aspecten van de geschiedenis van rivieren- en kanalenlandschappen.

Locatie: Vrije Universiteit Amsterdam, De Boelelaan 1105, 1081 HV

[Plattegrond VU Campus - Meer over - Vrije Universiteit Amsterdam](#)

Toegang gratis, wel aanmelden i.v.m. catering.

Informatie: Petra van Dam, hoogleraar Water- en Milieugeschiedenis VU, organisator:
p.j.e.m.van.dam@vu.nl

Kantine in de kelder van het hoofdgebouw
12.00 u lunch, op eigen rekening

Zaal HG-14A33 (Hoofdgebouw, De Boelelaan 1105, 1081 HV)
13.30 -14.15 u

Dr. Jim van der Meulen, Huygens Instituut, Amsterdam - Universiteit Gent

Water(heer)schap: adellijke elites, knotwilgen en nieuw land in het Gelderse rivierengebied

14.15-15.00 u

Berco Hoegen, Staatsbosbeheer - Kenniscentrum Landschap, Rijksuniversiteit Groningen
Grienden op een gradiënt; van Heuveland via het Gelderse rivierengebied tot de Biesbosch

15.00-15.30 u pauze

15.30-15.15 u

Ir. Ton Burgers, onafhankelijk onderzoeker

Van de Schelde naar de Rijn: de Waterwegruizies tussen Nederland en België

16.00 u sluiting

Samenvattingen

Water(heer)schap: adellijke elites, knotwilgen en nieuw land in het Gelderse rivierengebied

Voor deze lezing reizen we af naar het Gelderse rivierengebied van de vijftiende en zestiende eeuw. De waterschappen speelden een rol van betekenis in het beheren van de balans tussen water en land in het toenmalige hertogdom Gelre (1339-1795). Maar de waterschappen waren niet de enige waterstaatkundige instellingen. Adellijke elites beheersten substantiële porties van het rivierenlandschap in de vorm van zogenaamde heerlijkheden. Op grond daarvan deelde de landadel in de lusten en de lasten van het plaatselijke waterbeheer. Zo waakten ze over de gezondheid van hun plaatselijke knotwilgen en bemoeiden zich met aan- en opwassen. Procesverslagen en kaartenmateriaal geven een unieke kijk in de toenmalige 'waterheerschappij'. De lezing is gebaseerd op Van der Meulens lopende onderzoek naar sociale elites en 'natuurbehoud' tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne periode.

Grienden op een gradiënt; van Heuveland via het Gelderse rivierengebied tot de Biesbosch

Grienden zijn percelen die ingeplant zijn met wilgenstekken. In een cyclus van 1 tot 2 jaar worden de wilgentenen gesneden, dit wordt snijgriend genoemd. Hakgrienden worden in de regel om de vier jaar gehakt, het geoogste wilgenhout is langer en dikker. In deze presentatie geef ik enige eerste resultaten van mijn onlangs aangevangen promotieonderzoek naar de geschiedenis van grienden in Nederland.

De Biesbosch kan gezien worden als het centrum van de vroegmoderne griendteelt, het ging daarbij in hoofdzaak om buitendijkse gronden, en dit blijft het zwaartepunt in latere tijden.

Eind 19^e eeuw is de griendcultuur op een hoogtepunt, buiten de Biesbosch komen dan ook binnendijkse grienden voor in Gelderland en in Utrecht.

Er is gekozen voor drie case-study's; de Biesbosch, delen van het Gelders rivierengebied en Limburg. Onderzoeksvragen betreffen de handel in wilgentakken, de gebruikte wilgensoorten en de toepassingen van verschillende sortimenten wilgenhout.

In dit paper ga ik in op opbrengststaten van de Rijksgrienden over de periode 1920 – 1950. Ze geven een inkijk in het griendbedrijf, in het bijzonder gericht op de productie van rijshout voor de aanleg van dijken in de Zuiderzee. Ter vergelijking kijk ik naar de dorpsgriend in Waardenburg, waarvan opbrengstrekeningen bewaard zijn over de periode 1729-1805. Hierin worden prijzen genoemd van verkopen van griend, maar ook van onderhoudswerkzaamheden. Deze eerste resultaten geven een idee in welke richting mijn onderzoek naar de plek van de grienden in de Nederlandse samenleving zich gaat ontwikkelen.

Van de Schelde naar de Rijn: de Waterwegruizies tussen Nederland en België

Het leek nooit meer goed te komen tussen België en Nederland, na de sluiting van de Schelde in 1585. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog wilde de Spaanse Infanta een kanaal van Antwerpen naar de Rijn: de Fosse Eugenia. Dat was daarna ook de wens van Napoleon: een Grand Canal naar zijn belangrijkste oorlogshaven. Tijdens het Verenigd Koninkrijk bouwde Willem I de Zuid-Willemsvaart die Luik met Rotterdam verbond, niet met Antwerpen. Na de scheiding in 1839 bouwde België die verbinding zelf: het Kempenkanaal. In het westen kwam er ruzie toen Nederland het Kreekrak afsloot. In het oosten kwam er ruzie over de Maas en de verbinding van Luik naar zee. In deze lezing beschouwen we de problemen die er waren tussen Nederland en België bij de ontwikkeling en het gebruik van grensoverschrijdende waterwegen.

Excursies 2023:

De Voorjaarsexcursie van **donderdag 1 juni** zal in de Achterhoek, waterschap Rijn & IJssel (Doetinchem), worden gehouden. Dit bezoek is al enkele keren uitgesteld vanwege alle beperkingen rond C-19. De problematiek in de Achterhoek is nog onverminderd groot: droogte op alle fronten. De oplossing zal in overleg met de regiopartners moeten worden gevonden.

De ontvangst is bij Waterschap Rijn & IJssel, Liemersweg 2 Doetinchem.

Aanvang van de lezing door Louis Lansink: 10.00 u.

Na zijn presentatie staat er een lunch klaar.

Daarna is het de bedoeling om na de lunch het gebied in te gaan. Er zijn verschillende plekken te bezoeken in het kader van droogte in de Achterhoek. Het kan zijn dat er een wandeling van 2 ½ à 3 km. wordt gemaakt, over goed begaanbare wegen (onverhard) en of zandpaden.

Op korte termijn kunt u meer informatie tegemoet zien.

Op **vrijdag 6 oktober** zal het jarige Hoogheemraadschap Schieland & de Krimpenerwaard (Rotterdam) worden bezocht. Het hoogheemraadschap bestaat 750 jaar.

Vincent Erdin en Pieter Jan Hofman; Excursiecommissie.

Website:

De vereniging heeft een website die te vinden is via de zoekterm: **Waterstaatsgeschiedenis.nl**

Algemeen

Vakantiegangers die tijdens de voorjaarsvakantie naar de ‘traditionele’ skigebieden zijn geweest kwamen met uiteenlopende berichten weer naar huis: te weinig sneeuw, sneeuw van matige kwaliteit, groene pistes, skigebieden die gesloten waren. Pas op grotere hoogte was het mogelijk om routes uit te zetten. Met of zonder kunstmatige sneeuw.

De berichten kwamen zowel uit Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Nu is een skivakantie in zekere zin een luxe maar de tragedie die nu al bijna voorspelbaar is: te weinig sneeuw en daarmee te weinig smeltwater voor de landbouw die daar in de dalen van afhankelijk is en een veel geringere aanvoer van water op de grote rivieren zoals de Rijn in ons land. Dat de scheepvaart opnieuw getroffen lijkt te worden omdat er veel minder vracht per schip meegenomen kan worden mag niet verbazen.

De opmerking van het Olympisch Comité dat de winterspelen waarschijnlijk niet meer overal gehouden kunnen worden is een eufemisme.

Het is niet iets van de laatste tien jaar dat deze ontwikkeling zichtbaar is, eigenlijk valt er al vanaf 1975 een omgekeerde tendens waar te nemen: te weinig sneeuwval en daarmee te weinig water aanvoer. Dat dit proces niet veel eerder als alarmerend is opgemerkt is omdat het tot nu toe een geleidelijk iets is geweest. Nu lijken steeds meer regio's in de traditionele wintersportgebieden getroffen te worden.

In Venetië kunnen de gondeliers waarschijnlijk binnen niet al te lange tijd wandeltochten gaan houden in de drooggevalen kanalen.

In Nederland dateert de laatste Elfstedentocht van 1997 (op de schaats wel te verstaan), ook dat zegt iets over de milde winters van de afgelopen jaren. Soms was de temperatuur in de laatste dagen van het jaar warmer dan op dagen in de lente of zelfs eind april.

Bert Middel, oud dijkgraaf van het waterschap Noorderzijlvest, heeft zich onlangs tijdens een lunchbijeenkomst van de Friese Milieu Federatie in de Kanselarij te Leeuwarden kritisch uitgelaten over de gevolgen van een mogelijke overstroming. Nederland is volgens hem onvoldoende bezig met het in kaart brengen van de gevolgen van de zeespiegelstijging laat staan dat er adequate maatregelen worden getroffen om een gevaar af te wenden in de delta die Nederland heet. Hij realiseert zich dat er grote sommen geld mee gemoeid zullen zijn om tijdig de juiste maatregelen te treffen en dat de waterschapslasten fors zullen stijgen maar dat de schade ongekend groot zal zijn als delen van het land onder water zullen komen te staan.

Piet Verdonschot (hoogleraar herstelbeheer oppervlaktewater, UvA Amsterdam en WUR Wageningen) is beducht voor de kwalijke gevolgen van een probleem dat veel groter is dan de stikstofcrises maar eigenlijk steeds in de schaduw staat en daardoor onderbelicht raakt.

Het gaat om het verbeteren van de waterkwaliteit. Nederland moest al in 2015 voldoen aan de richtlijnen op basis van Europese Kaderrichtlijn Water maar kreeg uitstel tot 2027. Het is aan de nieuwe waterschapsbesturen om hier in de nieuwe bestuursperiode 2023-2027 stevige stappen te zetten om de gestelde doelen te halen. Doorgaan op de huidige weg acht Verdonschot niet realistisch. De doelstelling van de KRW raakt dan buiten beeld en het niet aflossen van een zware hypotheek trekt een nog zwaardere wissel op de toch al kwetsbare waterkwaliteit.

Of zoals de Deltacommissaris nu al een paar keer memoreert: geen plannen meer presenteren zonder een gedegen watertoets.

Vaarroute Holwerd-Ameland:

Rederij Wagenborgen die de veerdienst naar Ameland en Schiermonnikoog uitvoert ondervindt steeds meer hinder van de dichtslibbende vaargeul tussen Holwerd en Ameland.

Rijkswaterstaat baggert dagelijks de vaargeul uit. De Waddenzee is een natuurgebied en dat stelt regels aan de baggerwerkzaamheden: bagger mag het gebied niet uit en wordt daarom in het gebied elders weer gestort. Dat zorgt er voor dat het eigenlijk het rondpompen van zand is. Stroming zorgt er voor dat het uitgebaggerde zand vroeg of laat toch weer in de vaargeul komt.

Inmiddels is er een tweede baggerschip ingezet om de vaargeul op diepte te houden zodat de veerdienst de gebruikelijke dienstregeling kan varen.

Rijkswaterstaat zoekt naar een duurzame oplossing waarbij het verplaatsen van de veerdam Bij Holwerd meer naar het westen ter hoogte van Ferwerd een serieuze optie is.

Ook de vaarroute tussen Lauwersoog en Schiermonnikoog wordt nauwlettend in de gaten gehouden. De stiptheid van de dienstregeling is nog niet in het geding maar feit is wel dat boten die te zwaar beladen zijn en bij eb de overtocht maken nauwelijks meer water onder zich hebben. Naast voetgangers en fietsers maken vooral vrachtwagens gebruik van de veerdienst. Schiermonnikoog is een autoluw eiland.

(ms. Pieter uit Sliedrecht in de vaargeul en bij de aanlegsteiger van Schiermonnikoog, afb. ve).

Wetterskip Fryslân (Leeuwarden)

Het waterschap gaat onderzoek doen naar de veiligheid van de waterkeringen op het eiland Schiermonnikoog. Zowel de zeedijk als een deel van het tracé langs de duinen voldoet niet aan de veiligheidsnormen. Voordat er met noodzakelijke werkzaamheden zal worden begonnen komt er eerst een zo breed mogelijk overleg met alle betrokken partijen op het eiland om na te gaan of werkzaamheden gecombineerd kunnen worden. Hierbij moet worden gedacht aan de landbouw en recreatie maar evenzeer aan het behouden of versterken van de natuur. Grote delen van het eiland zijn in beheer van Natuurmonumenten. Op termijn moet er een projectvoorstel komen dat op draagvlak bij alle betrokkenen kan rekenen en waar voldoende geld voor beschikbaar is.

De Groene Dijk (op de afbeelding) is in 1998 opgeleverd en in gebruik gesteld door de minister van Verkeer en Waterstaat.

Dat de dijk nu niet meer voldoet heeft alles te maken met de verwachtingen omtrent de zeespiegelstijging. De dijk gaat aan de oostkant over in het kweldergebied waar getijdenstromen nog vrij spel hebben. Een tocht over het Kwelderpad van de Kobbeduinen naar het Willemsduin kan zeker in het najaar riskant zijn omdat delen dan niet begaanbaar zijn.

De hoogste waterstand die op de veerdam is gemeten was in 2006 op 3.06 m + N.A.P.

(de Groene dijk bij de overgang naar het kweldergebied, afb. ve).

Waterschap Vechtstromen (Almelo)

De laatste metingen wijzen uit dat het neerslagtekort nog altijd groot is. Bij het weerstation Twente is dat nu:

- 79 mm (normaal voor deze tijd van het jaar + 210 mm) gegevens maart 2023.

- 82 mm (normaal voor deze tijd van het jaar + 150 mm) gegevens februari 2023.

Op dit moment nog een verschil van 290 liter water per m².

Bij Hoogeveen:

+ 94 mm (normaal + 250 mm) gegevens maart 2023.

– 89 mm (normaal + 185 mm) gegevens februari 2023

Ook hier nog een fors tekort.

In december 2022 sprak het waterschap zich uit voor een mooie witte kerst. Begin van deze maand (maart) lag er een dunne laag sneeuw maar die geringe hoeveelheid zet waarschijnlijk onvoldoende zoden aan de dijk.

Omdat het groeiseizoen officieel op 1 april begint is het wenselijk dat er nog de nodige neerslag valt en in het gebied blijft zodat er niet direct met een te grote achterstand wordt begonnen die nadelig uitpakt voor de landbouw en natuur in het gebied.

Waterschap Drents Overijsselse Delta (Zwolle)

Naar verwachting kan het waterschap op 1 mei beginnen met het versterken van de Stadsdijken in Zwolle. Een traject van 7 ½ km. door Zwolle langs het kanaal Zwolle- IJssel en langs het Zwarte Water. Voor het project is 300 miljoen euro beschikbaar als. Het waterschap gaat aan de slag als het ministerie de aangevraagde subsidie heeft toegekend.

Het waterschap omschrijft het werk als een van de moeilijkste uit te voeren dijkversterkingen omdat er weinig werkruimte beschikbaar is en er langs de dijk sprake is van verschillend gebruik van het gebied: wonen, werken, natuur. Er zal daarom voor worden gekozen om de dijk van binnenuit op sterkte te brengen. Het versterken van de Stadsdijken maakt onderdeel uit van het Hoogwaterbeschermingsprogramma en moet eind 2027 gerealiseerd zijn.

Niets doen is geen optie. Mocht er zich een calamiteit voordoen dan zijn er mogelijk 200 doden en is er sprake van een schadebedrag van 4 miljard euro.

Landelijk gaat het om 1.500 km aan dijken die versterkt moeten worden. Langs deze dijken staan 500 sluizen en gemalen. Het hele project moet in de komende 30 jaar uitgevoerd worden.

Hoogheemraadschap van Rijnland (Leiden)

De provincie Zuid-Holland, de gemeente Katwijk en het hoogheemraadschap werken aan het oprichten van een Limes Erfgoedcentrum in Katwijk. Het provinciale archeologisch depot zal van Alphen aan den Rijn naar het nieuwe centrum verhuizen.

Op 9 maart is de overeenkomst tussen de drie partijen getekend. Het centrum wordt gevestigd bij de uitmonding van de Oude Rijn bij het gemaal van het hoogheemraadschap. Dit markeert de grens van het Romeinse rijk.

Waterschap Hollandse Delta (Ridderkerk)

Het waterschap gaat op verschillende plaatsen in het werkgebied zoals bij Dordrecht en op Goeree Overflakkee in de Hoeksche Waard bij IJsselmonde en Voorne Putten duurzame houten bankjes plaatsen langs fietsroutes en wegen. De bankjes worden gemaakt van het hout van door het waterschap volgens het reguliere onderhoudsschema gekapte bomen. Een van de algemeen bestuursleden van het waterschap kwam met het voorstel om het hout van de bomen op deze manier in het werkgebied te gebruiken. In overleg met gemeenten en andere belanghebbenden zullen de bankjes worden geplaatst. Het vormt een aanvulling op de 100 bankjes die al in het gebied van het waterschap staan. Begin van deze maand heeft het waterschap onderhoud verricht aan een griend bij Heerjansdam langs het J. Borgmanpad dat aan de Oude Maas grenst. Een griend is buitendijks gelegen land waar met name wilgen

groeien. Tot 1960 werden wilgentakken veelvuldig gebruikt om matten van te maken en te gebruiken bij de aanleg van dijken. Na 1960 nam het gebruik sterk af en werden grienden niet meer onderhouden. Het waterschap gebruik het hakhout van de grienden voor het versterken van de oevers. Drs. Jan Borgman was gedeputeerde in Zuid Holland tevens Lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal en heeft zich als gedeputeerde ingezet voor het behoud van het open landschap. Ook het waterschap Aa en Maas gebruikt het griendhout om heggen te vlechten. Het Maasheggenvlechten staat in Nederland op de lijst van Cultureel Immaterieel Erfgoed.

Waterschap Scheldestromen (Middelburg)

895 Zeeuwen vulden een enquête in over hun verwachting van de zeespiegelstijging. Veel respondenten lieten weten dat zij denken dat de zeespiegel sneller stijgt dan algemeen wordt aangenomen. Medio 2050 wordt een plus van 1 meter verwacht terwijl het KNMI en IPCC uitgaan van 0.82 m. tot 1.20 m. in het jaar 2100. Er is geen navraag gedaan waarom de Zeeuwen denken dat de stijging van 1 meter veel eerder bereikt zal zijn dan het KNMI en IPCC momenteel noemen. Op de vraag of er voldoende vertrouwen is in de stabiliteit en veiligheid om achter de dijken te wonen is het merendeel positief. Het onderzoek onder de inwoners van het waterschap is uitgevoerd door HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving.

Waterschap De Dommel (Boxtel)

Omroep Brabant brengt vanaf 2 maart een serie in negen delen over de gevolgen van droogte in de provincie. Mensen vertellen wat zij van de droogte merken maar ook op welke manier water langer vastgehouden kan worden. De eerste uitzending ging over natuurgebied De Peel. De documentaire begint om 17.00 u. met ieder uur een herhaling. Terugkijken van voorgaande aflevering kan via de website van Omroep Brabant. In de wijk Het Gegraaf (Valkenswaard) worden 25 voortuinen nieuwe tuiny poeltjes. Omdat de tuiny poeltjes dichtbij elkaar liggen vormen ze een mooi lint voor flora en fauna. Hiermee vergroenen de bewoners het leefgebied in hun eigen woonomgeving. Na de aanleg van de poeltjes gaan zij zelf de resultaten meten: is er sprake van een toegenomen biodiversiteit en welke soorten zijn er te zien. De 0 meting was op zaterdag 11 maart: eerst tellen welke vogels er te zien zijn, daarna aan de slag met de poeltjes. Het project maakt deel uit van het aanleggen van meer natuur langs de Dommel. Andere deelprojecten zijn te vinden in Eindhoven

Waterschap Limburg (Roermond)

In Limburg is op 9 maart de overeenkomst 'Woondeal' getekend die voorziet in de bouw van 26.550 woningen als ondergrens met een extra van nog eens 20.000 woningen. De 26/550 woningen zullen in 2032 gerealiseerd moeten zijn (3.000 woningen per jaar). Behalve minister Hugo de Jonge en de provincie Limburg heeft ook het waterschap Limburg een handtekening gezet. Dat is opmerkelijk omdat woningbouw en waterschappen tot nu toe niet synoniem waren. De taak van het waterschap is om de beoogde bouwlocaties vooraf te beoordelen op de haalbaarheid. In de Woondeal zijn water en bodem sturend. Het waterschap gaat na wat de gevolgen van woningbouw op de omgeving zullen zijn. Er mag door de nieuwbouw geen wateroverlast elders ontstaan. Ook de gemeenten in Limburg staan achter de Woondeal.

2023:

800 jaar Hanzesteden, In Nederland zijn 22 Hanzesteden. België, Duitsland, Noorwegen en Polen kenden eveneens Hanzesteden. Tussen deze steden en landen was vanaf 1356 intensief handelsverkeer mogelijk door het ontstane netwerk te benutten.

16 maart: Water infodag: 1931 Congreshallen Oude Engelseweg 1 Den Bosch (loopafstand van het station). Aanvang 10.00 uur, inloop vanaf 9.00 uur. Er is een beurs, een plenair programma en voldoende ruimte en tijd om elkaar te ontmoeten.

30 maart: **ALV en studiemiddag VU Amsterdam, zie aan het begin van deze WP.**

24 mei: Rijkswaterstaat 225 jaar, dit jubileum wordt gevierd met een bijeenkomst op Fort Pannerden.

1 juni 2023: Voorjaarsexcursie Waterschap Rijn & IJssel (Doetinchem)

6 oktober 2023: Najaarsexcursie Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard 750 jaar.

2024: Volledige ingebruikname Blankenburgtunnel tussen de A-15 en A-20

2025: 7^e Lustrum VWG en 8^e lustrum SSF

2025: 1825 Overstroming langs de Zuiderzeekust (Land van Vollenhove)

2025/ 26: Overstroming grote rivieren die begon op 19 december 1925 maar liep door naar 1926

2025: Amsterdam 750 jaar stadsrechten

2027: Begin van het waterloopkundig onderzoek en oprichting Waterloopkundig Laboratorium

2027: De Unie van Waterschappen bestaat 100 jaar.

2028: 75 jaar na 31 januari/ 1 februari 1953

2030: Begin aanleg van de Stelling van Amsterdam (1880)

2032: De Afsluitdijk bestaat 100 jaar

In de komende jaren zijn er tal van herdenkingen, het overzicht zal periodiek worden bijgewerkt.

Mocht iemand belangstelling hebben om over een van de bovengenoemde gebeurtenissen een bijdrage te leveren in TWG dan zijn de richtlijnen daarvoor op de website te vinden.

Oproep:

Mochten er wijzigingen in uw adressering zijn door verhuizing of het mailadres wilt u die dan doorgeven aan: info@waterstaatsgeschiedenis.nl . Helaas komt het incidenteel voor dat het tijdschrift of een mailbericht naar een verkeerd adres wordt gestuurd.

Vincent Erdin,
secretaris VWG
15 maart 2023.